

АНАЛІЗ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИБУТТЯ НАСЕЛЕННЯ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Зроблено аналіз демографічних процесів у Львівській області. Досліджено особливості зміни чисельності населення внаслідок дії двох чинників: смертності та міграції. Запропоновано порівняти коефіцієнти вибуття і коефіцієнти смертності для аналізу міграції населення в регіоні. Розраховано коефіцієнти вибуття населення для вікових груп населення України і Львівської області. Виявлено вікові особливості міграції сільського та міського населення.

Ключові слова: міграція, смертність, вибуття населення, демографічне прогнозування.

Постановка проблеми. Зміна структури населення України відбувається подібно до інших європейських країн: для неї характерним є невисокий рівень народжуваності і пов'язане з цим чинником зростання частки населення старшого віку. За показником частки осіб віком понад 60 років у загальній чисельності населення наша країна посідала одинадцяте місце у світовій ієрархії рівня демографічного постаріння [1, с. 93]. Крім цього, негативним явищем в Україні є відносно високий рівень смертності працездатного населення. Додатковим чинником змін у структурі населення є внутрішня та зовнішня міграція, яка, переважно, пов'язана з навчанням та пошуком роботи. Тому актуальним завданням є моделювання процесів зміни вікового складу населення для отримання перспективної картини забезпечення країни та конкретних регіонів людськими ресурсами. Адекватну модель відтворення людських ресурсів можна побудувати, опираючись на об'єктивні показники, серед яких важливе місце може належати показникам вибуття населення для різних вікових груп.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про увагу науковців та громадськості до демографічних проблем України свідчить активне проведення нещодавно різноманітних комунікативних заходів з питань народжуваності і старіння [2, 3]. Зокрема, на засіданні Круглого столу круглого столу "2025 рік: нові демографічні виклики для України", проведеного 20 січня 2011 року Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, учасники обговорювали тенденції та ризики розвитку України у першій чверті ХХІ ст., наслідки старіння населення та проблеми пенсійного забезпечення, перспективи покращення освітнього рівня населення та підвищення рівня конкурентоспроможності робочої сили, можливості реалізації в Україні концепції замкнутої міграції [4].

Науковці наголошують на необхідності розроблення та впровадження відповідних моделей модернізації зайнятості, оптимізації співвідношення гнучкості та захищеності на ринку праці. Дослідники розглядали питання вигід і витрат від трудової міграції для батьківщини трудових мігрантів. При цьому вони виходили з кількох обставин. Зокрема, звертали увагу на неможливість забезпечити зайнятість трудових мігрантів в Україні, неможливість отримувати на батьківщині достатні для утримання сімей заробітки, водночас, – можливість працевлаштування в сусідніх країнах і отримання там кращих доходів, перспек-

- концепція організації внутрішнього екологічного аудиту;
- метод екопаспортизації підприємств;
- проекти нових ДСТУ ISO серії 14000 щодо внутрішнього екологічного аудиту;
- концепція впровадження екологічної складової в облікову систему України;
- проект доповнення до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій щодо екологічного обліку;
- концепція впровадження екологічної складової у фінансову звітність підприємств і організацій України;
- проект доповнення до Національного П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" щодо її екологізації;
- концепція організації комплексного екологічного страхування підприємств;
- проект ДСТУ щодо організації екострахування;
- концепція дворівневого процесу підготовки фахівців для сталого розвитку за всіма напрямками професійного спрямування;
- концепція дидактики нормативного блоку дисциплін: "Основи сталого розвитку";
- проект стандарту вищої освіти щодо нормативного блоку дисциплін: "Основи сталого розвитку".

Висновки. Таким чином, проведена робота дасть змогу реалізувати на практиці концепцію екологізації університетської освіти в Україні через конкретну методичку і дидактику підготовки фахівців для сталого розвитку, здатних реально реформувати вітчизняну економічну систему.

Література

1. Лебедевич С.І. Теоретико-методологічні засади формування галузевої системи екологічного менеджменту підприємств : монографія / Світлана Іванівна Лебедевич. – Львів : Вид-во "Ліга-прес", 2008. – 340 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року / Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 р., № 344/2013 // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 155. – С. 9-11.
3. План заходів щодо розроблення, впровадження і функціонування систем управління якістю екологічного управління та інших систем управління / Затверджено розповсюдженням Кабінету Міністрів України від 19 червня 2013 р., № 492-р // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 131. – С. 15-16.

Лебедевич С.И. К концепции экологизации университетского образования в Украине

Отображены ход, результаты и перспективы специального исследования относительно разработки концепции экологизации университетского образования в Украине по реализации двухуровневой подготовки специалистов для устойчивого развития по всем профессиональным направлениям. При этом наиболее эффективна организация учебного процесса по блокам дисциплин, в частности деловые игры.

Ключевые слова: концепция, экологизация, университетское образование, двухуровневая подготовка, специалисты, устойчивое развитие.

Lebedevych S.I. To the concept of ecoeducation in universities of Ukraine.

In the article are shown the results and prospects of special studies to develop the concept of ecoeducation in universities of Ukraine with the use of two-level training for sustainable development in all areas of professional focus. And the most effective is the organization of the educational process for blocks of subjects including business games.

Keywords: concept, ecoeducation, two-level training, specialists, sustainable development.

тиву значного розширення професійних навичок, фахового та загального світогляду трудових мігрантів у країні працевлаштування та після повернення на батьківщину, а також можливість переказу та привезення на батьківщину значних сум заробітків, що вирішують нагальні життєві проблеми родин. З цих міркувань, вони дійшли висновку, що трудова міграція є вигідною для країн-батьківщин трудових мігрантів [5]. Увагу науковців було приділено й такому явищу, як освітня міграція [6].

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для планування соціально-економічного розвитку регіону важливо мати інструменти для отримання надійних прогнозів демографічних процесів, зокрема – змін вікового складу населення, зумовлених, серед іншого, міграційними процесами. У роботах дослідників розглядають зміни у чисельності великих вікових груп: молодших за працездатний вік, працездатного віку, старших за працездатний тощо. У деяких дослідженнях наведено результати змін у чисельності вікових груп. Наприклад, А.Б. Качинський розрахував коефіцієнти смертності з інтервалом 5 років [7]. Проте для отримання надійних і детальних результатів моделювання процесів руху населення доцільно визначити тенденції зміни вікових груп, які мають інтервал один рік. Це дає змогу отримувати детальну прогнозну картину.

Мета дослідження. Запропоновано підхід до розрахунку показників, які характеризують зміну чисельності вікових груп розміром один рік. Для цього використано офіційні статистичні дані про вікову структуру населення та досліджено процеси його вибуття у містах та сільській місцевості Львівської області. Отримані результати стануть підґрунтям для моделювання процесів зміни вікової структури населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційною базою для дослідження є дані Державної служби статистики України, а також актуальні наукові публікації. На зміну чисельності населення конкретної вікової групи впливає два чинники: рівень смертності у цій групі та міграційні процеси (на рівні країни – зовнішня міграція, на обласному рівні – ще й міжрегіональна в межах країни). Враховуючи складність отримання даних про міграцію вікових груп інтервалом один рік, доцільно розглядати узагальнені зміни чисельності вікових груп (незалежно від причин цих змін). Для дослідження ми розглянули смертність і міграцію чинники процесу вибуття населення, що діють одночасно.

Для кількісної характеристики процесу зміни чисельності вікових груп пропонуємо використовувати показник, який назовемо "коефіцієнт вибуття". Він показуватиме відношення частки населення конкретної вікової групи, на яку вона зменшилася або збільшилася, до попередньої чисельності цієї групи населення. Якщо сальдо міграції переважає смертність відповідної групи, то коефіцієнт вибуття буде мати від'ємний знак, бо чисельність вікової групи зростає. Для розрахунку коефіцієнта вибуття доцільно використати таку формулу:

$$K_v = (C_n - C_{n-1}) / C_{n-1}, \quad (1)$$

де: K_v – коефіцієнт вибуття для даної вікової групи; C_n – чисельність вікової групи (інтервал один рік) за попередній рік; C_{n-1} – чисельність у наступному році вікової групи, яка стала старшою на один рік.

Наприклад, якщо у 2009 р. чисельність населення Львівщини віком 35 років становила 34773 осіб, а у 2010 р. чисельність населення віком 36 років становила 34639 осіб, то коефіцієнт вибуття 35-річного населення для 2009-2010 рр. може бути розраховано за формулою:

$$K_v = (34773 - 34639) / 34773 = 0,00385. \quad (2)$$

У зв'язку з тим, що процеси смертності і міграції відбуваються з роками нерівномірно, для моделювання доцільно визначити середнє за кілька років значення коефіцієнта вибуття для конкретної вікової групи. Щоб наочно відобразити тенденції у змінах чисельності вікових груп, доцільно використати графічну модель у вигляді залежності коефіцієнта вибуття від віку. На рис. 1 наведено відповідні результати для України. Очевидно, що коефіцієнт вибуття зростає для старших вікових груп, бо у них вищі показники смертності.

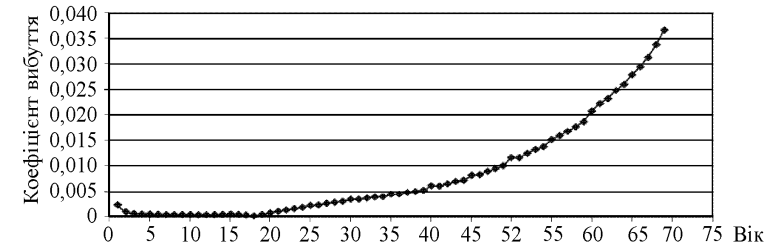

Рис. 1. Середні значення коефіцієнтів вибуття для вікових груп населення України до 70 років

З рис. 1 видно, що для України коефіцієнти вибуття змінюються відносно плавно. Для застосування у математичних моделях можна отримати функціональну залежність між віком та коефіцієнтом вибуття, наприклад, з використанням інструменту "Лінія тренду", влаштованого у табличному процесорі Excel. Зокрема, для населення України ця залежність, розрахована за даними, зображеними на рис. 1, може бути такою:

$$K_v = 0,0000002 x^3 - 0,000008 x^2 + 0,0002 x - 0,00008, \quad (3)$$

де x – вік, років.

Для Львівської області для частини вікових груп виявлено не таку плавну закономірність вибуття населення, як для України загалом. У регіоні є тенденції до зростання чисельності населення у деяких вікових групах (16-19 років) з подальшим спаданням. Це може бути зумовлено прибуттям у регіон молодих людей для здобуття освіти у львівських вишах та наступним їх відбуттям до інших областей. На рис. 2 цю особливість відображено від'ємними значеннями коефіцієнта вибуття.

Для вікових груп після 70 років міграційні процеси мізерні, а вибуття пов'язане переважно зі смертністю. У згаданій публікації А.Б. Качинського наведено коефіцієнти смертності для вікових груп з 5-річним інтервалом. Порівняння показує, що їхнє значення для 70-річного населення близьке до відповідного значення, розрахованого нами коефіцієнта вибуття. Так, коефіцієнт смертності вікової групи 65-69 років становить 0,0309, для вікової групи 70-74 років – 0,0469 (середнє значення 0,0389), а розрахований нами коефіцієнт вибуття для 68-річної вікової групи в Україні становить 0,0338, 69-річної вікової групи – 0,0366 (за

екстраполяцією для 70-річної групи він становив би приблизно 0,039). Отже, можна прийняти для подальшого моделювання коефіцієнти вибуття населення, старшого за 70 років, на рівні коефіцієнтів смертності. Детальні розрахунки коефіцієнтів смертності з інтервалом один рік виконані для побудови демографічної моделі для Львівської і Дніпропетровської областей під час реалізації проекту "Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України" за участю фахівців Конференційної ради Канади.

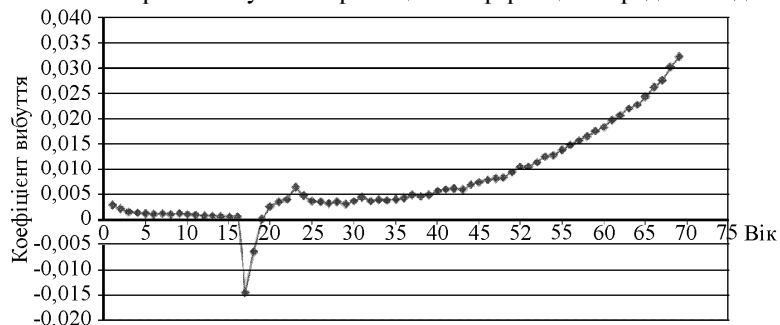

Рис. 2. Середні значення коефіцієнтів вибуття для вікових груп населення Львівщини до 70 років

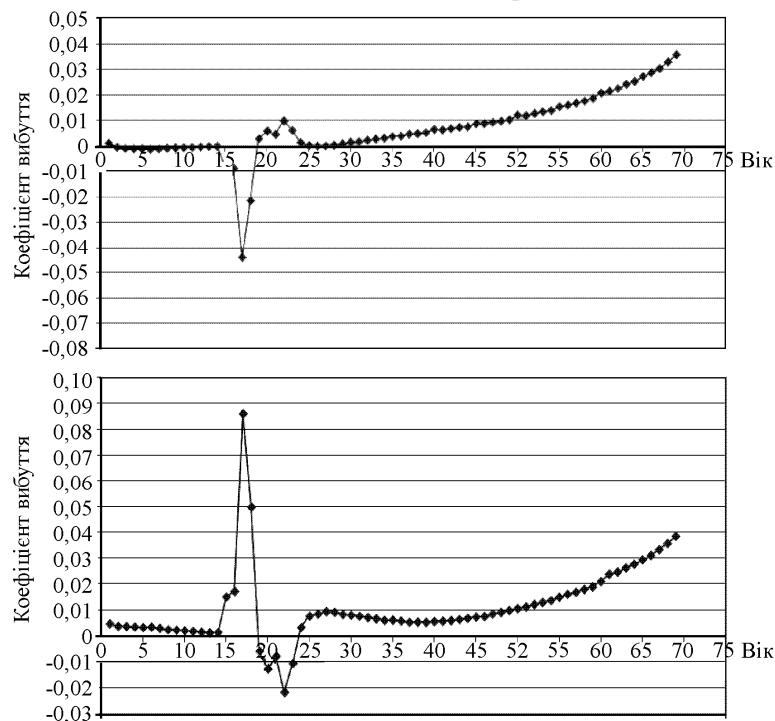

Рис. 3. Середні значення коефіцієнтів вибуття для вікових груп населення України до 70 років для міського (верхній графік) та сільського (нижній графік) населення

Для планування соціально-економічного розвитку України та регіонів важливо отримати картину, яка описує вибуття сільського та міського населення. На основі відповідних статистичних даних ми розрахували їх для України (рис. 3) та для Львівської області (рис. 4).

Особливістю отриманих результатів є характерні "піки" коефіцієнтів вибуття, які приблизно симетричні для міського та сільського населення у вікових групах від 15 до 25 років. Вони взаємно компенсуються і тому на рис. 1 загальне значення коефіцієнта вибуття для цих вікових груп для України відображено плавним графіком (без "піків").

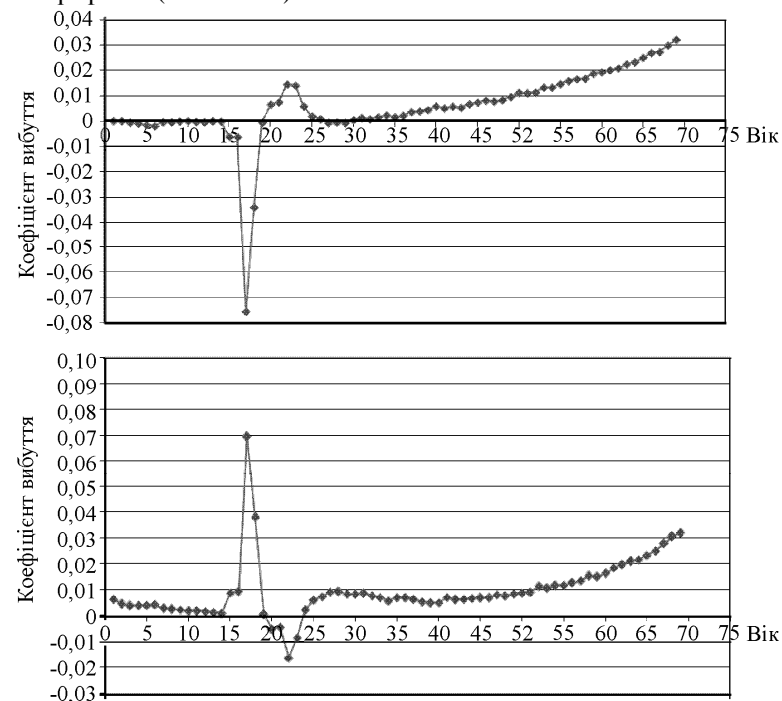

Рис. 4. Середні значення коефіцієнтів вибуття для вікових груп населення Львівської області до 70 років для міського (верхній графік) та сільського (нижній графік) населення

Аналіз отриманих результатів показує, що вибуття населення в сільській місцевості України відбувається дуже інтенсивно у вікових групах 15-19 років, а далі (для вікових груп 20-24 роки) спостерігається зворотний процес дещо меншої інтенсивності. Для міського населення процеси для згаданих вікових груп протилежні: відбувається зростання чисельності (від'ємні значення коефіцієнтів вибуття) у групах 15-19 років і вибуття (менш інтенсивне) у групах 20-24 роки. Здебільшого, описані явища можна пояснити прибуттям сільської молоді на навчання в міста з подальшим поверненням її частини в сільську місцевість. Але менша інтенсивність зворотних процесів свідчить про те, що частина молоді у віці 20-24 роки залишається для проживання у містах.

Такі ж процеси відбуваються й у Львівській області (рис. 4). Явище припливу молоді на навчання в область з інших регіонів зумовлює від'ємний "пік" коефіцієнта вибуття для вікових груп 17-19 років і невеликий позитивний пік для вікових груп 20-25 років, зумовлений відбуттям молоді після закінчення навчання в рідні регіони (рис. 2). Для сільського населення спостерігається дещо підвищене вибуття й у вікових групах 25-35 років. Це може бути зумовлене вже не навчанням, а пошуком роботи і зміною місця проживання з сільського на міське. Для цієї ж вікової групи (25-35) для міського населення спостерігається невеликий спад коефіцієнта вибуття, що відповідає згаданому процесу переїзду населення з сільської місцевості до міст.

Висновок. Описаний підхід дає змогу отримати дані про процеси вибуття населення вікових груп з інтервалом один рік. Результати використання цього підходу для розрахунку коефіцієнтів вибуття населення України та Львівської області (зокрема сільського та міського населення) наочно відобразили такі особливості: інтенсивне вибуття сільської молоді, "пікові" явища у зміні чисельності вікових груп студентської молоді у Львівській області та в розрізі міського і сільського населення (хоча за зведеними даними для України ці явища не помітні).

Для побудови моделі відтворення людських ресурсів України можна використовувати значення коефіцієнтів вибуття, отримані за формулою (3), але під час побудови відповідної моделі для сільського чи міського населення або для конкретного регіону необхідно опиратися на реальні значення коефіцієнтів вибуття, отримані за запропонованим у цьому дослідженні підходом. Це пов'язано з можливістю прояву "хвилеподібних явищ" у вибутті (прибутті) населення окремих вікових груп в цьому регіоні і складністю математичного опису цих явищ. Особливої уваги заслуговують процеси зміни чисельності вікових груп від 15 до 35 років. Для них характерними є хвилеподібні зміни коефіцієнтів вибуття у регіональному розрізі та за ознакою віднесення до міського чи сільського населення.

Література

1. Терещ В.М. Депопуляція та старіння населення у соціально-економічному контексті / В.М. Терещ // Вісник Хмельницького національного університету : наук. журнал. – Сер.: Економічні науки. – Хмельницький : Вид-во ХНУ. – 2009. – № 1. – С. 92-97. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_1/zmist.files/_22.pdf.
2. Демографічна криза: шляхи подолання. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua.glavred.info/archive/2011/02/11/170333-3.html>.
3. Роль наукових досліджень у розробленні державної політики щодо подолання негативних наслідків старіння населення України : матер. наук.-методологічного семінару в режимі відеоконференц-зв'язку, Київ – Дніпропетровськ – Львів – Одеса – Харків (5 квітня 2011 р.) / за заг. ред. В.П. Трошинського. – К. : Вид-во НАДУ, 2012. – 104 с.
4. Матеріали Круглого столу круглого столу "2025 рік: нові демографічні виклики для України" (20 січня 2011 року, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://idss.org.ua/stil.html>.
5. Гайдучкий А. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність / А. Гайдучкий // Дзеркало тижня від 21-27 квітня. – 2007. – № 15 (644). – С. 4.
6. Семів Л.К. Регіональні особливості освітньої міграції / Л.К. Семів // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 131-140.
7. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський. – К. : Вид-во НІСД, 2001. – 312 с.

Матвишин Е.Г. Анализ возрастных особенностей выбытия населения во Львовской области

Сделано анализ демографических процессов во Львовской области. Исследованы особенности демографических изменений в результате двух факторов: смертности и миграции. Предложено сравнить коэффициенты выбытия и коэффициенты смертности для анализа миграции населения в регионе. Рассчитаны коэффициенты выбытия населения для возрастных групп населения Украины и Львовской области. Показаны особенности миграции сельского и городского населения.

Ключевые слова: миграция, смертность, выбытие населения, демографическое прогнозирование.

Matviyishyn E.H. Analysis of age-related features of reduction of population in Lviv region

The analysis of demographic processes in Lviv region is done. The features of population changes as a result of two factors: mortality and migration are investigated. It is suggested to compare the coefficients of reduction and the coefficients of mortality for analysis of migration of the population in the region. The coefficients of reduction for age groups of population in Ukraine and Lviv region are calculated. The age features of migration of rural and urban population are showed.

Keywords: migration, mortality, reduction of population, demographic forecasting.

УДК 351.45

Викл. Н.В. Пука, канд. екон. наук –
ПВНЗ "Університет бізнесу та права"

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Висвітлено проблеми, які пов'язані з міграційними процесами в Україні у парадигмі соціально-економічного становища населення. Проаналізовано особливості міграційних процесів, їхні причини і наслідки. Запропоновано шляхи щодо формування міграційної політики держави. Відображено етапи еміграції, економічні чинники, які мають безпосередній вплив на міграцію українського населення.

Ключові слова: міграція, безробіття, соціальне сирітство, державна політика.

Вступ. Актуальність обраної теми полягає в тому, що аналіз причин, розмірів і тенденцій сучасної української еміграції ускладнений недосконалістю його інформаційного та статистичного забезпечення. Істотне зростання масштабів сучасної еміграції в Україні актуалізує її дослідження як явища, що має істотний вплив на розвиток демографії, економічної, соціальної сфери, інших сторін суспільного життя. Важливість розвитку сучасного дослідження еміграційних процесів в Україні зумовлена також стрімким зростанням її обсягів та інтенсивності, поширення на всі регіони держави.

Традиційний підхід, що на практиці реалізується як прагнення або спроба вирішувати проблеми в окремих сферах суспільного життя, нехтуючи системністю та цілісністю підходів, не може бути ефективним. Тому на шляху вироблення в Україні ефективної стратегії і тактики втручання держави в процес міжнародної міграції, що розвивається досить швидкими темпами, виникає велика потреба поєднання наукових розробок, досліджень і практичних кроків. Досить істотна увага має приділятися аналізу основних елементів міжнародних міграційних процесів, критичному підходу до існуючої практики їх державного регулювання, впливу стану економіки та соціальної сфери на динаміку й обсяги сучасної еміграції в Україні, вивченню міжнародного досвіду.